

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΟΥΣΗΣ, Καθηγητής Εγκληματολογίας, Τμήμα Επικοινωνίας & ΜΜΕ Πανεπιστημίου Αθηνών

Ξεπερασμένες αντιλήψεις στο σωφρονιστικό σύστημα

Η βελτίωση του σωφρονιστικού μας συστήματος περνά μέσα από μια διαδικασία εγκατάλειψης ξεπερασμένων αντιλήψεων και αποκατάστασης της ψυχικής ισορροπίας των κρατουμένων καθώς και εξασφάλισης σε αυτούς μιας δεύτερης ευκαιρίας, τονίζει στα «Νομικά ΝΕΑ» ο καθηγητής κ. Γιάννης Πανούσης. Ο καθηγητής Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών εκφράζει την ανησυχία του για την επιλογή ως μόνου μέσου ενάντια στην τρομοκρατία της «τρομοκρατούσας αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας», αλλά και για το γεγονός ότι συχνά οι πολίτες πέφτοντας στην παγίδα του διλήμματος ασφάλεια ή ελευθερία εκχωρούν δικαιώματά τους στους μηχανισμούς καταστολής. Θεωρεί ότι παραμένει σε εκκρεμότητα μια συζήτηση επί της ουσίας για το πανεπιστημιακό άσυλο, ενώ τονίζει ότι το απόστημα της διαφθοράς στο δικαστικό Σώμα πρέπει να σπάσει, διαφορετικά η Δικαιοσύνη θα διαβρώσει την κοινωνική συναίνεση και την ίδια τη Δημοκρατία.

■ Η χώρα μας βρίσκεται υπό καθεστώς επιτήρησης από το Συμβούλιο της Ευρώπης για την απαράδεκτη κατάσταση των φυλακών, την οποία επιχείρησαν να αναδείξουν και οι κρατούμενοι με τις πρόσφατες διαμαρτυρίες τους. Νοσεί το σωφρονιστικό μας σύστημα; Υπάρχουν λύσεις;

Το σωφρονιστικό μας σύστημα δεν νοσεί σ' επίπεδο νομοθεσίας καθώς ο Σωφρονιστικός Κώδικας (Ν. 2776/99) είναι πρόσφατος, σύγχρονος και είχε την απόλυτη έγκριση της Βουλής. Πρόβλημα όμως υπάρχει στις άλλες τρεις, αναγκαίες για τη λειτουργία του συστήματος, παραμέτρους.

Έτσι η κτιριακή υποδομή και γενικά το τεχνολογικό επίπεδο των φυλακών δεν βρίσκονται σε καλή κατάσταση. Πεπαλαιωμένα κτίρια, ξεπερασμένες εγκαταστάσεις, δυσλειτουργικά προαύλια χειροτερεύουν ακόμα περισσότερο το ήδη κρίσιμο πρόβλημα του υπερπληθυσμού. Χωρίς την αίσθηση του βιώσιμου χώρου είναι αδύνατο να μη δημιουργηθούν στους κρατούμενους τάσεις καταστροφής ή αποστροφής. Η έλλειψη εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού (εγκληματολόγοι, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, τεχνίτες) εδραϊώνει την εντύπωση ότι οι φυλακές έχουν ως μόνο στόχο να «μην το σκάσει κανείς» και όχι να συνδράμουν τον έγκλειστο άνθρωπο στην προσπάθειά του να ξαναβρεί την ισορροπία του (με τον εαυτό του, τους άλλους, την κοινωνία) και να διεκδική-

1972: Πτυχίο Νομικής Σχ. Πανεπιστημίου Αθηνών. 1975: Πτυχίο Πολιτικών Επιστημών Πανεπιστημίου Αθηνών. 1978: Μεταπτυχιακό Δίπλωμα και Διδακτορικό Δίπλωμα στο POITIERS – Γαλλία. 1992-1994: Πρόεδρος Νομικής Σχολής ΔΠΘ. 1994-1997: Πρύτανης ΔΠΘ. 1986, 1990, 1991-1994: Αντιπρύτανης ΔΠΘ. Έχει δημοσιεύσει πλήθος μελετών και άρθρων σε ελληνικά και ξένα επιστημονικά έντυπα, ενώ συμμετέχει σε έναν μεγάλο αριθμό επιστημονικών οργανισμών και οργάνων. Από το 1997 είναι Καθηγητής στο Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε του Πανεπιστημίου Αθηνών, ενώ από το 2003 είναι Πρόεδρος του Τμήματος.

σει τη δεύτερη ευκαιρία.

Οι αντιλήψεις (σωφρονιστικού προσωπικού αλλά και κοινής γνώμης) «περί της φύσεως» των εγκλημάτων, ότι δηλαδή πρόκειται για επικίνδυνα ανθρωπόμορφα τέρατα, δεν αφήνουν περιθώρια για μια πολυεπίπεδη, οργανωμένη, στοχεύουσα στην κοινωνική επανένταξη αντεγκληματική, σωφρονιστική και μετασωφρονιστική πολιτική.

Συμπερασματικά, όταν νοσοούν οι αντιλήψεις είναι λογικά επόμενο να νοσοούν και οι θεσμοί. Λύσεις υπάρχουν. Όχι μαγικές αλλά βελτιωτικές στην κατεύθυνση εκσυγχρονισμού και εξανθρωπισμού του συστήματος. Για να πετύχει κάτι τέτοιο χρειάζεται τετραετής τουλάχιστον σχεδιασμός και πολλή δουλειά.

■ Σχεδόν ο μισός πληθυσμός των ελληνικών φυλακών κρατείται για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών. Θεωρείτε ότι υφίσταται ανάγκη αναθεώρησης του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου κι αν ναι προς ποια κατεύθυνση;

Ήδη μια επιτροπή στα πλαίσια ενός προγράμματος Equal του ΟΚΑΝΑ, στην οποία συμμετέχω μαζί με εξαιρετικούς επιστήμονες όπως ο Καθηγητής Νίκος Παρασκευόπουλος, η Επίκουρος Καθηγήτρια Σοφία Βιδάλη, εκπρόσωπος του Συνηγόρου του Πολίτη και άλλοι ειδικοί, μελετάει το θέμα αυτό στο σύνολό του. Τούτο σημαίνει ότι πρέπει αφενός να λειτουργήσει η ομπρέλα της πρόληψης, να μειωθούν οι εγκλημασιότητες των χρηστών, ν' αυξηθούν τα θεραπευτικά προγράμματα, να γίνουν πιο λειτουργικά και ευέλικτα τα Κέντρα Ανεξάρτησης Κρατουμένων και να προβλεφτεί μια δομή Κοινωνικής Επανε-

νταξης (στην πρότασή μας την βαπτίσαμε «ΑΝΑ-ΠΝΟΗ»). Άρα για να διαχειριστούμε το κρίσιμο και για την αποσυμφόρση των φυλακών θέμα των χρηστών πρέπει να παρέμβουμε ταυτόχρονα σε πολλούς θεσμούς.

■ Σας ανησυχεί η διαρκής αύξηση και αυστηροποίηση των μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος; Δύναται να επιτευχθεί η χρυσή τομή, ώστε ο αγώνας ε-

Η έλλειψη εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού εδραϊώνει την εντύπωση ότι οι φυλακές έχουν ως μόνο στόχο να «μην το σκάσει κανείς» και όχι να συνδράμουν τον έγκλειστο άνθρωπο στην προσπάθειά του να ξαναβρεί την ισορροπία του (με τον εαυτό του, τους άλλους, την κοινωνία) και να διεκδικήσει τη δεύτερη ευκαιρία

νάντια στην τρομοκρατία να μην θέτει σε διακύβευση τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες;

Με ανησυχεί το γεγονός ότι αφενός έχει επιλεγεί ως αποκλειστικό μέσο για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας «η τρομοκρατούσα αντιτρομοκρατική νομοθεσία» (και όχι η ανάλυση & η πολιτική διαχείριση) και ότι αφετέρου αυτή η σκληρή νομοθεσία θέτει σε κίνδυνο (αλλά και συνεχώς παραβιάζει) τα δικαιώματα του κάθε πολίτη. Ο τίτλος του Βιβλίου του Καθηγητή Ν. Παρασκευόπουλου «Οι

πλειοψηφίες στο στόχαστρο» αποδίδει κατά τον καλύτερο τρόπο την πραγματική κατάσταση (και όχι τους κατασκευασμένους ή εικονικούς κινδύνους). Ένα ακόμα θέμα που με ανησυχεί είναι ότι συχνά οι ίδιοι οι πολίτες (έχοντας μπει στο ψευτοδίλημμα: Ελευθερία ή ασφάλεια;) εκχωρούν από μόνοι τους τα δικαιώματά τους στους μηχανισμούς καταστολής πιστεύοντας – λαθεμένα – ότι έτσι τα πράγματα θα πάνε καλύτερα. Τέλος με στενοχωρεί το ότι τη λογική αυτή της γενικευμένης επιτήρησης και των ασύμμετρων παράπλευρων απωλειών έχουν υιοθετήσει και πολλοί πολιτικοί και αρκετοί θεσμοί. Ελπίζω το ταχύτερο δυνατό να γίνει μια περισσότερο ψύχραιμη συζήτηση για το ισοζύγιο ελευθερίας, δικαιοσύνης, ασφάλειας σε μια δημοκρατική χώρα.

■ Τι γνώμη έχετε για τον ρόλο των ανεξάρτητων αρχών στη χώρα μας; Υπάρχει ανάγκη αναθεώρησης του καθεστώτος λειτουργίας και των αρμοδιοτήτων τους;

Οι ανεξάρτητες αρχές είναι τόσο «ανεξάρτητες» όσο η πολιτεία, η κοινωνία, ο κάθε πολίτης, αλλά και ο κάθε συμμετέχων σε μια τέτοια Αρχή πιστεύουν σ' αυτή την ανεξαρτησία. Σε μια μικρή χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου τα φιλικά, συγγενικά, πελατειακά και άλλα δίκτυα είναι πολλά και ισχυρά και όπου δεν έχει ριζώσει η κουλτούρα της ελευθερίας, αδέσμευτης, αντικειμενικής έκφρασης γνώμης, είναι πολύ δύσκολο να ξεφύγουν στη φάση αυτή οι Αρχές από την κριτική. Το μέλλον τους εξαρτάται και από τα πρόσωπα και από τις διαδικασίες αλλά και από τους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου των ελεγχόντων.

■ Πολλοί κάνουν λόγο για παρανόηση της έννοιας του

πανεπιστημιακού ασύλου και για ανάγκη επανεξέτασής του. Ποια είναι η άποψή σας;

Το πανεπιστημιακό άσυλο του 1982 αποτύπωνε μια κοινωνική, πολιτική και ακαδημαϊκή συμφωνία που προέκυψε μέσα από τους αγώνες της νεολογαίας κατά της χούντας. Το Πανεπιστημιακό άσυλο του 2007 δεν έπρεπε να εξετασθεί υπό το πρίσμα του αποφασίζοντος οργάνου ή των εκρηκτικών δράσεων από κουκουλοφόρους αλλά στη βάση της νέας συμφωνίας για το τι σημαίνει σήμερα και πώς εξασφαλίζεται η ελεύθερη διακίνηση των ιδεών, ποια είναι η διαχείριση όταν οι ελευθερίες συγκρούονται, ποια είναι η σχέση πανεπιστημιακού ασύλου και κοινωνικού ασύλου και ποια είναι τα όρια ανάμεσα στη διαμαρτυρία και την ασυλία. Δυστυχώς αυτή η συζήτηση – μ' ευθύνη των πολιτικών, των συνδικαλιστών και των πρυτάνεων – δεν έγινε ποτέ. Το θέμα στην ουσία του (και όχι στη συμβολική και ιστορική του αξία) βρίσκεται σ' εκκρεμότητα.

■ Πώς αντιμετωπίζετε το θέμα των επίορκων δικαστικών λειτουργών; Θεωρείτε ότι η Δικαιοσύνη ανταποκρίνεται στην αποστολή της;

Η Δικαιοσύνη είναι το βαρόμετρο μιας κοινωνίας και ο δικαστής είναι ο εκφραστής ενός πολιτισμού και όχι ο απολογητής ή ψυχρός εκτελεστής ενός νεκρού γράμματος του νόμου. Οι αποφάσεις της Δικαιοσύνης πρέπει να είναι κατανοητές και να γίνονται σεβαστές (και αποδεκτές) ακόμα κι από τους χαμένους της δίχης.

Το πρόβλημα σήμερα δεν είναι αν κάποιοι δικαστές διαφθείρονται αλλά γιατί οι διεφθαρμένοι τιμώνται από την Πολιτεία (πολλές φορές κι από τα κόμματα) και γιατί οι μη-διεφθαρμένοι δεν σπάνε το απόστημα.

Αν έτσι συνεχίσουμε η Δικαιοσύνη – άθελά της; – θα διαβρώσει τόσο την κοινωνική συναίνεση όσο και τη Δημοκρατία.

